

microlepidoptera.hu

A magyar Microlepidoptera kutatások hírei Hungarian Microlepidoptera News

A online journal focussed on Hungarian Microlepidopterology

Published by e-Acta Naturalia Pannonica • ISSN 2061-3911

Szerkesztő – Editor:

Fazekas Imre, e-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

Társszerkesztők – Co-editors:

Pastorális Gábor, e-mail: pastoralisg@gmail.com;

Szeőke Kálmán, e-mail: szeokek@gmail.com

microlepidoptera.hu 2: 1–14.

<http://www.microlepidoptera.hu>

2010.12.20.

Tartalom – Contents

Fazekas Imre	Az <i>Agriphila latistria</i> (Haworth, 1811) magyarországi előfordulásáról Review of the Hungarian data of <i>Agriphila latistria</i> (Haworth, 1811) (Lepidoptera: Crambidae) 2–3
Fazekas Imre	Az <i>Amblyptilia punctidactyla</i> (Haworth, 1811) új előfordulási adatai Magyarországon New records of <i>Amblyptilia punctidactyla</i> (Haworth, 1811) in Hungary (Lepidoptera: Pterophoridae) 4–5
Fazekas Imre	A <i>Cnephasia pasiuana</i> (Hübner, [1796–99]) és a <i>C. pumicana</i> (Zeller, 1847) fajpár taxonómiai státusza és magyarországi elterjedése The taxonomic status and distribution of <i>Cnephasia pasiuana</i> (Hübner, [1796–99]) and <i>C. pumicana</i> (Zeller, 1847) in Hungary (Lepidoptera: Tortricidae) 6–9
Pastorális Gábor	Adatok néhány új, vagy ritka Magyarországon előforduló molylepkéről Data to knowledge of new and rare micro-moths in Hungary (Lepidoptera: Nepticulidae, Douglasiidae, Coleophoridae, Scythrididae) 10–12
	Folyóiratszemle – Review of periodicals 13
	Könyvszemle – Book reviews 13–14

Fazekas Imre

Az *Agriphila latistria* (Haworth, 1811) magyarországi előfordulásáról
Review of the Hungarian data of *Agriphila latistria* (Haworth, 1811)
(Lepidoptera: Crambidae)

Abstract – During the past 25 years the author has examined in detail the taxonomy and geographical distribution of the *Agriphila latistria*. Data from Hungary, Slovenia and Austria are doubtful. Unfortunately *Agriphila latistria* has not been found in collection. Varga's (2006) record is doubtful if we consider today's knowledge (Fazekas 1990, 1996) about distribution of species in *Agriphila* genus.

Kew words – Lepidoptera, Crambidae, *Agriphila latistria*, distribution, Hungary.

Author's address – **A szerző címe:** Fazekas Imre, Regiograf Institute – Regiograf Intézet, H-7300 Komló, Majális tér 17/A, Hungary.
 E-mail: fazekas@microlepidoptera.hu.

Bevezetés

Az *Agriphila latistria* publikált földrajzi elterjedése a Pannon életföldrajzi régióban, s az avval szomszédos térségekben igen ellentmondásos és pontosításra szorul. Szent-Ivány (1942) a Kárpát-medencei pyraloideák faunisztikai alapvetésében csupán a következő adatokat közölte: „II. Csáva. – VIII. Zengg. – Flugz.: 30. VIII. 14. IX.” (= 35. *Crambus latistrius* Hw.). Gozmány (1963) átvette Szent-Ivány (1942) csávai adatát, s faunakötetében a taxont szögletes zárójelbe helyezte, amely arra utalt, hogy Magyarországon nem ismert. A „Csáva” nevet a faunisták sokáig nem tudták területileg azonosítani. Feltételezhető, hogy a burgenlandi Csáva (Stoob) földrajzilag téves értelmezés, s a Szent-Ivány-féle Csáva helységnév alatt inkább a bosznia-hercegovinai Buzsin települést kell értenünk (vö. Lelkes 1998: p. 141.).

Korábbi taxonómiai és chorológiai revíziós tanulmányaimban (Fazekas 1990, 1996) rámutattam, hogy a faj délnyugaton Istriánál, nyugaton pedig Burgenlandnál közelíti meg a trianoni államhatárainkat, s jelenleg Magyarországról semmilyen bizonyító példányunk nincs, sem a hazai, sem pedig a külföldi gyűjteményekben. Ez idő tájt bizonyos információk arról is szárnyra keltek, hogy Szlovéniában is él tenyésző populációja, de Tone Lesar [†

2010] (in litt.) arról tájékoztatót, hogy ezek a hírek megalapozatlanok voltak, s már az új szlovén listába sem került be (Lesar & Govedič 2010). A burgenlandi (Csáva= Stoob), és a boszniai (Csáva= Čava, Bužim) adatokat az újabb kutatások nem erősítették meg. Az is lehetséges, hogy az *Agriphila latistria*-t a hozzá igen közelálló *Agriphila tristella* ([Denis & Schiffermüller], 1775) egyik formájával (pl. f. *fascelinella*) keverték össze.

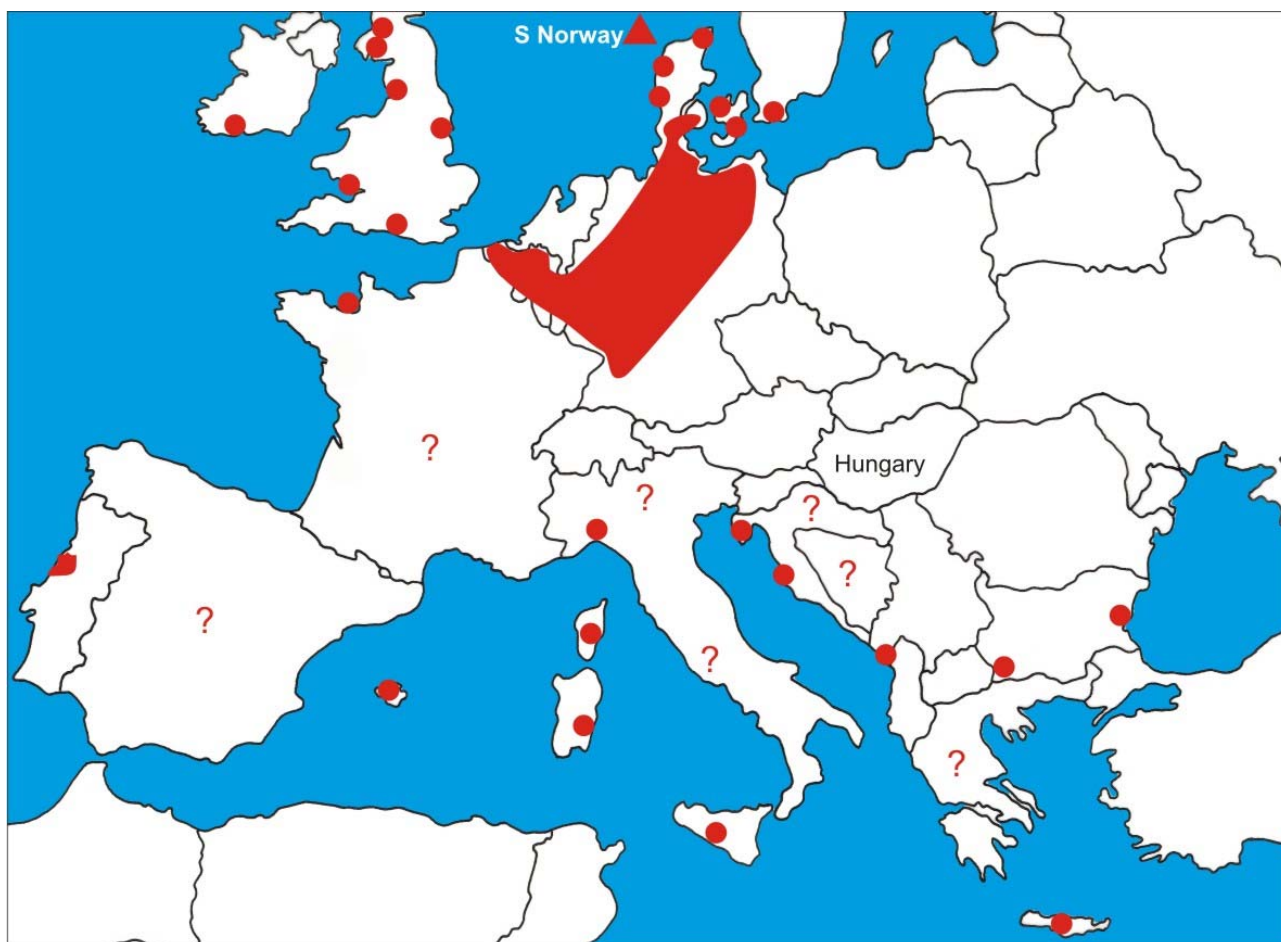

1. ábra – Fig. 1. *Agriphila latistria*; Istria

Az elterjedés és a faunaelem kérdése

Varga (2006) A Kárpát-medence faunatórténete és állatföldrajza c. új munkájában, az Angliából leírt *Agriphila latistria*-t, mint holomediterrán faunaelemet, a magyar fauna tagjának tekintette. Sajnos, a faj magyarországi, sőt a tágabb Kárpát-medencei előfordulását a vizsgálatok eddig nem igazolták.

Az *A. latistria* előnyben részesíti a homokos területeket, s főleg a tengerparti homokdűnés tájakon gyakoribb. A lárvák *Bromus*-féléken élnek, áttelelnek, a következő év júniusában bábozódnak, s a lepkék júliustól szeptemberig repülnek. Irántól Kis-Ázsián és a Ny-Balkánon át Portugáliáig, Skóciáig, északon a norvég és svéd tengerpartig kimutatható, sőt gyűjtötték az észak-oroszországi Fehér-tenger partvidékén, ugyanakkor megtalálták Algériában is. Közép-Európa legtöbb országában nem ismert: Magyarország, Ausztria, Svájc Csehország, Szlová-

2. ábra. Az *Agriphila latistria* földrajzi elterjedése Európában (eredeti)

Fig. 2. Distribution of *Agriphila latistria* in Europe (original)

nia, Lengyelország. Az chorológia adatokból láthatóan egy viszonylag nagy elterjedésű faj areaképe bontakozik ki, amely jól alkalmazkodott a mediterrán, az atlantikus, a skandináviai és a sarkkör közeli klímához, amely a holomediterrán faunakör tagjaira nem jellemző. Meg kell azonban jegyezni, hogy Sinev (2008) orosz faunakatalógusában már semmilyen adatot nem közöl az *A. latistria*-ról, így minden korábbi oroszországi irodalmi adatot fenntartással kell kezelnünk.

Irodalom – References

- Fazekas, I. 1990: Beitrag zur Verbreitung und Taxonomie von *Agriphila brioniella* (Zerny, 1914) und *A. latistria* (Haworth, 1811) (Lepidoptera, Pyralidae, Crambinae). – *Nota lepidopterologica* 13 (2–3): 120–128.
- Fazekas, I. 1996: Systematic Catalogue of the Pyraloidea, Pterophoridae and Zygaenoidea of Hungary. – *Folia Comloensis, Supplementum*, 34 pp.
- Gozmány, L. 1963: Molylepkék VI. Microlepidoptera VI. – *Fauna Hungariae* 65: 1–289.
- Lelkes, Gy. 1998: Magyar helységnév-azonosító szótár. – Talma Kiadó, 902 pp., + 64 térképmelléklet.
- Lesar, T. & Govedič, M. 2010: Check list Slovenian Microlepidoptera. – *Natura Sloveniae* 12 (1): 35–125.
- Sinev, S. Yu. 2008: Crambidae. In: Sinev, S. Yu. (ed.): *Catalogue of the Lepidoptera of Russia*. – St. Petersburg–Moscow, KMK Scientific Press, pp. 187–206.
- Varga Z. 2006: A Kárpát-medence faunatörténete és állatföldrajza. In: Fekete G. & Varga Z. (szerk.): *Magyarország tájainak növényzete és állatvilága*. – MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, pp. 44–73.

Fazekas Imre

Az *Amblyptilia punctidactyla* (Haworth, 1811) új előfordulási adatai Magyarországon

New records of *Amblyptilia punctidactyla* (Haworth, 1811) in Hungary (Lepidoptera: Pterophoridae)

Abstract – The author announces two new localities of *Amblyptilia punctidactyla* (Haworth, 1811) in Hungary, the first records of the taxa in Western-Hungary. The female genitalia and distribution maps are illustrated with imago.

Key words – Lepidoptera, Pterophoridae, *Amblyptilia punctidactyla*, new records, Hungary.

A szerző címe – Author's address – Fazekas Imre, Regiograf Intézet – Regiograf Institute, H-7300 Komló, Majális tér 17/A, Hungary.
E-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

Bevezetés – Introduction

A magyarországi *Amblyptilia* Hübner, [1825] fajok taxonómiájáról, földrajzi elterjedéséről a 20. század közepén igen ellentmondásos közlemények jelentek meg. Gozmány (1963), faunakötetében, a „cosmodactyla Hbn.” név alatt valójában az *A. acanthadactyla* (Hübner, [1813]) fajt ismertette, miközben az *Alucita cosmodactyla* Hübner, [1819] név szinonimája. Nem tudjuk, hogy az általa zárójelben szereplő nevet – „(= acanthodactyla TR.)” – milyen forrásból merítette. Ugyanis arról nincs tudomásunk, hogy Treitschke lenne az *acanthodactyla* leírója.

A hazai és a nemzetközi irodalomban egyaránt megtalálható *acanthodactyla* és *acanthadactyla* név eltérő írása, vagyis az „o” és az „a” betű felcserélése. A név írásával kapcsolatban Hannemann (1977) a következőket jegyezte meg: „Loc. cit. als *acanthadactyla* bezeichnet. Im Verz. bek. Schmett.: 430 schreibt HÜBNER *acanthothactyla*. Gebräuchlich ist die Schreibweise *acanthodactyla*, der hier gefolgt wird.”.

Gielis (1996, 2003) határozó könyvében és „World” katalógusában következetesen az *acanthadactyla* nevet használja. Nem tudjuk, hogy az előbb nevezéktani anomáliák, vagy a két közel rokon faj habitusbeli hasonlósága volt ezen oka an-

nak, hogy sokáig alig néhány lelőhelyről mutatták ki (lásd Gozmány 1963). Tény viszont az, hogy az *A. acanthadactyla* és *A. punctidactyla* fajpár a magyar tollasmoly fauna igen ritka, s alig ismert taxonja (Fazekas 2003).

Az eddig ismert, revideált magyarországi elterjedés:

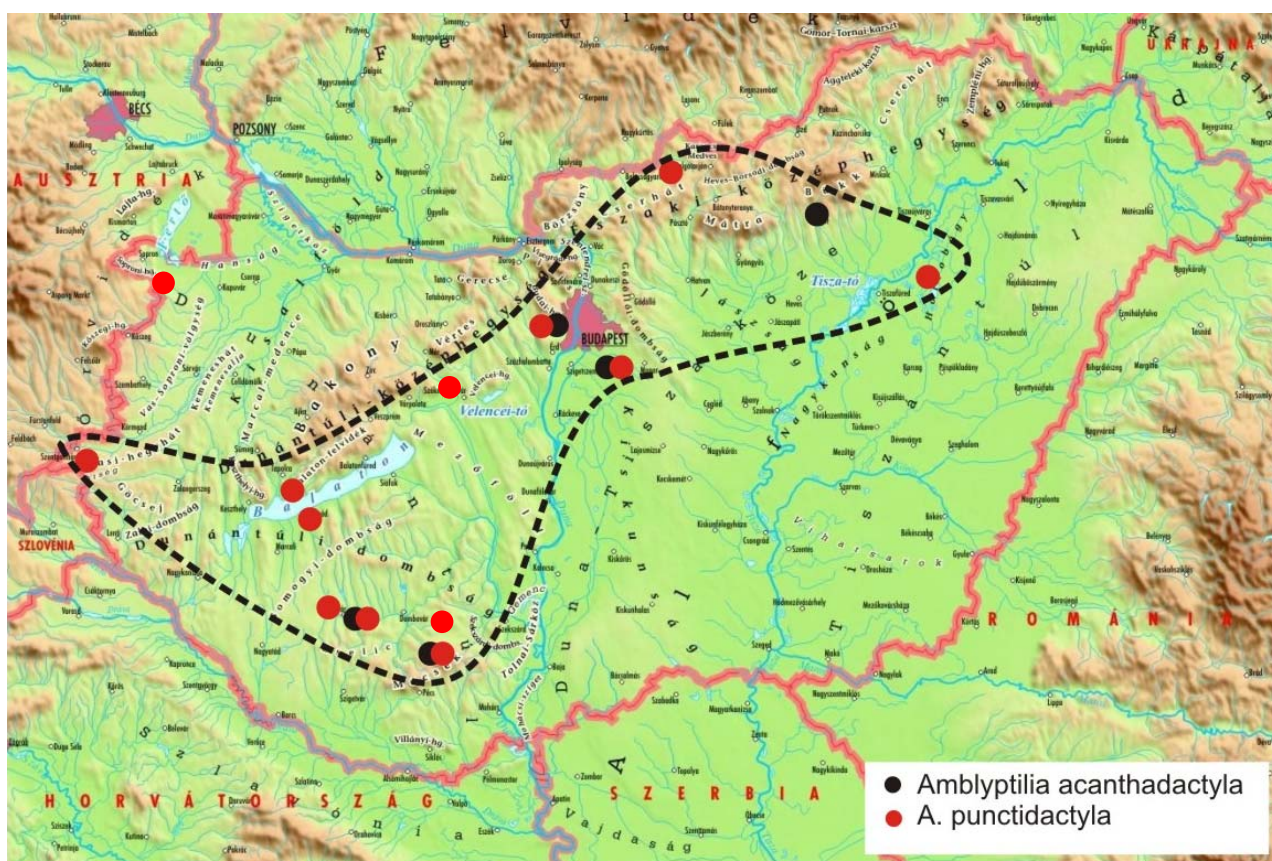
- *A. acanthadactyla*: „Budapest”, Eger, Kaposvár, Komló, Ócsa; Nagyerdő (Fazekas 2003, 2007; Gozmány 1963).
- *A. punctidactyla*: Badacsony, „Budapest, Pável”, Budapest; Hűvös-völgy, Fonyód, Kaposvár, Kétvölgy, Komló, Ócsa, Újszentmargita, Somogyárd, Szécsény; Várkert (Fazekas 2003, 2007; Gozmány 1963, Szabóky 1982). Bizonyító példányok: in coll. MTM Állattára Budapest és Regiograf Intézet, Komló.

1. ábra – Fig. 1. *Amblyptilia punctidactyla*; Soproni-hegység, Szt. István-akna (fotó: Soproni J.)

Új *Amblyptilia punctidactyla* adatok New records of *Amblyptilia punctidactyla*

- 1♀, H-Pécs, Lázár Vilmos utca, 2010. 10. 21. leg. et gen. prep. No. 3210. Fazekas, I.; in coll. Regiograf Intézet, Komló. – H-Soproni-hegység, Szt. István-akna, 2010. 03. 27., fotó Soproni János. – Székesfehérvár, 2010. október (Szeőke in litt.)

1. ábra. Az *Amblyptilia acanthadactyla* és az *A. punctidactyla* elterjedése Magyarországon

Fig. 1. Distribution of *Amblyptilia acanthadactyla* and *A. punctidactyla* in Hungary

Jegyzet – Remarks

Korábban a Mecsekből csak Komlóról volt ismert. Új pécsi lelőhelye a belváros egyik forgalmas, kertvárosias utcájából, az orvosi egyetemtől néhány méterre származik, ahol a példány a napsütéses késő délutáni órában (+ 14°C), egy ezüstsínű VW Golf karosszériáján ült. Nyugat-Magyarországról eddig nem volt gyűjtési adata (vö. Fazekas 2003), így fotódokumentáció alapján új faj az Alpokalján.

Köszönet – Acknowledgements

Köszönöm Szombathelyi Ervinnek, aki a tollasmoly fotóra felhívta a figyelmemet, és Soproni Jánosnak, aki a képet elkészítette.

Irodalom – References

Fazekas, I. 2003: Systematisch-biologischer und faunistischer Katalog der Platyptiliinae Ungarns (Lepidoptera: Pterophoridae). – *Folia Comloensis* 12: 25–52.

Fazekas, I. 2007: Microlepidoptera Pannoniae meridionalis, VI. A Mecsek Microlepidoptera katalógusa (Lepidoptera). [Catalogue of Microlepidoptera from Mecsek Mountains, SW Hungary (Lepidoptera). – *Acta Naturalia Pannonica* 2: 9–66.

Gielis, C. 1996: Pterophoridae. – In P. Huemer, O. Karscholt and L. Lyneborg (eds): *Microlepidoptera of Europe* 1: 1–222.

Gielis, C. 2003: Pterophoroidea & Alucitoidea. – In *World Catalogue of Insects* 4: 1–198.

Gozmány, L. 1963: Microlepidoptera VI. – *Fauna Hungariae*, 65, 289 pp.

Hannemann, H.-J. 1977: Kleinschmetterlinge oder Microlepidoptera, III. Federmotten (Pterophoridae), Gespinnsmotten (Yponomeutidae), Echte Motten (Tineidae). – *Die Tierwelt Deutschlands*, 63:1–274. 17 Tabl.

Szabóky, Cs. 1982: A Bakony molylepkei. – A Bakony természettudományi kutatásának eredményei, *BTM Zirc*, XV: 1–43.

Fazekas Imre

A *Cnephasia pasiuana* (Hübner, [1796–99]) és a *C. pumicana* (Zeller, 1847) fajpár taxonómiai státusza és magyarországi elterjedése

The taxonomic status and distribution of *Cnephasia pasiuana* (Hübner, [1796–99]) and *C. pumicana* (Zeller, 1847) in Hungary (Lepidoptera: Tortricidae)

Abstract – Data are given on the diagnosis, biology and geographical distribution of *Cnephasia pasiuana*. Structure of genitalia and morphological characteristics of wings are illustrated by figures of species. According to the author, the record of *C. pumicana* from Hungary is probably erroneous. For identity of Hungarian populations see remarks to *C. pasiuana*. With 4 figures.

Summary – In the late 19th and early 20th century three Hungarian authors (Joanne Pável, Ferdinando Uhrík and László Gozmány) studied species of Hungarian Tortricidae. After that period very little was published until the late 20th century, when authors like Imre Fazekas, Csaba Szabóky, Kálmán Szeőke and András Kun started their studies on this fauna. According to Pastorális (2010), 466 species of Tortricidae are currently known in Hungary, of which there are only of 11 species of *Cnephasia*.

The taxonomic status of *C. pumicana* is still unclear and further studies are needed. According to József Razowski (in e-mail, 10.11.2010), *C. pumicana* is a synonym of *C. pasiuana*, a view confirmed by his DNA investigation of specimens. *C. pasiuana* shows some external and genital variation.

Langmaid & Agassiz (2010), regard *C. pumicana* as a valid species which has been recorded from, Cyprus, Greek islands, Hungary, Slovakia, Czech Republic, Austria, Germany, France and Britain. The record for Hungary probably erroneous, and there are no known confirmatory specimens. For identity of Hungarian populations see under *C. pasiuana*. Larval foodplants of *C. pasiuana* recorded in Hungary are autumn wheat, autumn barley and oats (Szeőke 1995). However, the larva is polyphagous and recorded elsewhere from a great number of foodplants, including *Agropyron*, *Brassica*, *Humulus*, *Linum*, *Medicago*, *Pisum*. The primary braconid (Braconidae) parasitoids of *C. pasiuana*, species of *Choerax* and *Celonus*, are host-specific. Also known is one ichneumonid species (see Szeőke 1995; det. J. Papp, in Natural History Museum, Budapest). Adults are on the wing in late May and June. Hungarian specimens have been taken from 27 May to 17 June, and all records to date are from central Hungary.

The pictures of *Cnephasia pasiuana* and the genitalia are illustrated in colour.

Key words – Lepidoptera, Tortricidae, *Cnephasia pasiuana*, taxonomic status, biology, distribution, Hungary.

Author's address – A szerző címe: Fazekas Imre, Regio-graf Institute – Regio-graf Intézet, H-7300 Komló, Majális tér 17/A, Hungary.

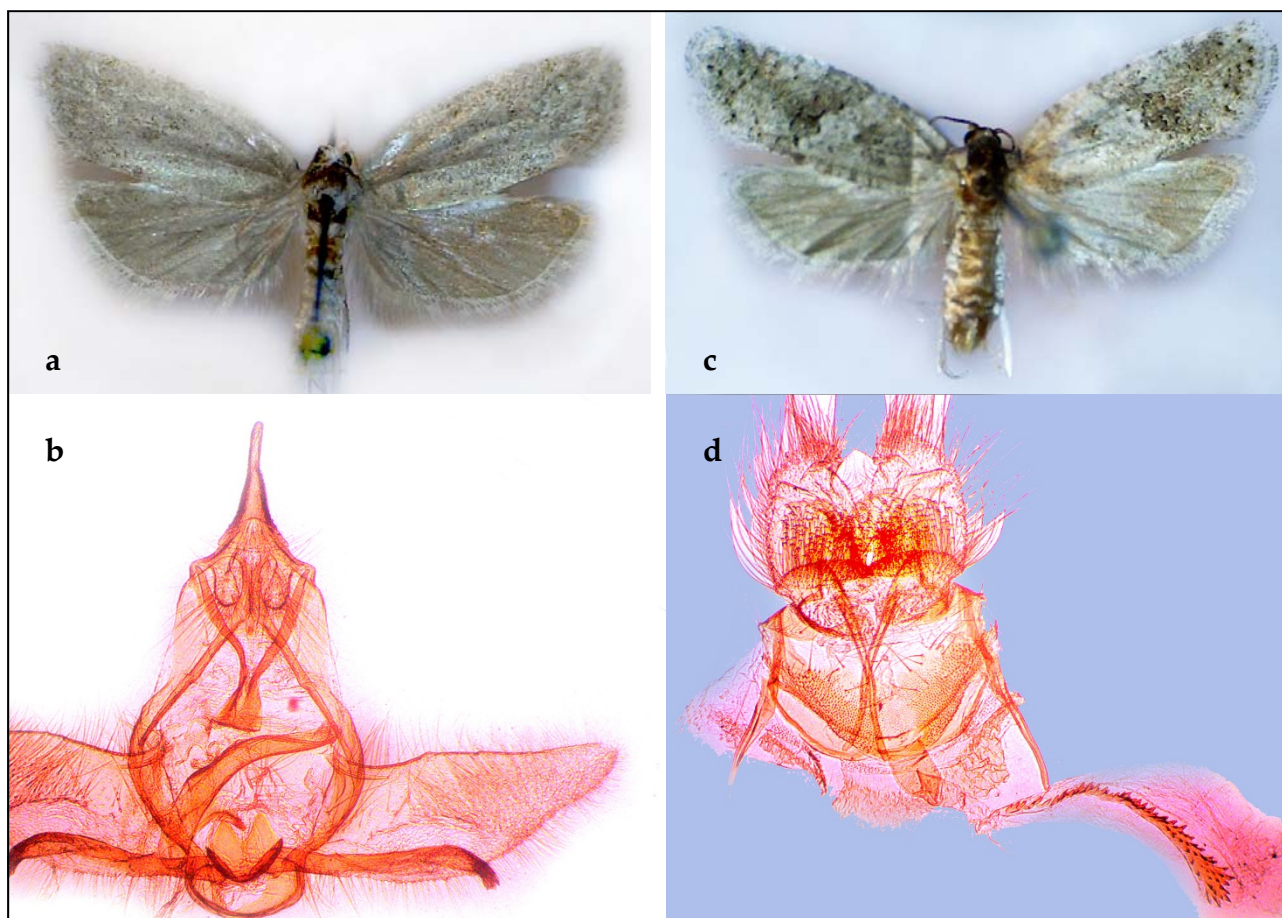
E-mail: fazekas@microlepidoptera.hu.

Bevezetés – Introduction

Razowski (1989) a *Cnephasia pumicana*-t néhány mondatos megjegyzéssel, alapos indoklás és megfelelő genitália illusztráció nélkül a *C. pasiuana* szinonimái közé sorolta be. Ugyanezt a státuszt találjuk a szerző 2002-ben megjelent európai kötetében is (Razowski 2002).

Langmaid és Agassiz (2010) az angliai populációk morfológiai vizsgálata során arra a megállapításra jutottak, hogy a *pumicana* formák hím- és nőstény genitáliái eltérnek a *pasiuana*-tól, s a *pumicana*-t valid fajnak tekintik. Ezután megvizsgáltam Szeőke Kálmán (1995) *C. pumicana*-nak identifikált példányait. Az eredményekről tájékoztattam Langmaid és Razowski kollégákat. John Langmaid a hím magyar példányokat a *pumicana*-val azonosította, míg József Razowski szerint azok egyértelműen a nagyfokú genitália variabilitást felmutató *C. pasiuana*-hoz tartoznak. Razowski DNA vizsgálatokat is végzett (nem publikált adatok) a két "formakörben", s megállapította, hogy az ún. *pumicana* név alá besorolt példányok mind *C. pasiuana* -k.

Az általam eddig megvizsgált magyarországi anyagban egyetlen egy olyan példányt sem találtam, mely genitálmorfológiailag azonosítható lenne Langmaid és Agassiz (2010) által leírt *C. pumicana* jegyekkel. Itt jegyzem meg, hogy az angol szerzők által kiemelt specifikus hím genitália jegyek egyike sem alkalmas a taxonómiai státusz eldöntésére. A nőstényeknél az antrum szélessége és hosszúsága valóban differenciális jellegű, de a földrajzi területek nagyobb sorozatainak összehasonlítása nélkül

1. ábra. *Cnephasia pasiuana*: a) ♂ imágó, b) ♂-genitália (No. 3209); c) ♀ imágó, ♀-genitália (No. 3208)

Fig. 1. *Cnephasia pasiuana*: a) ♂ adult, b) ♂-genitalia (No. 3209); c) ♀ adult, ♀-genitalia (No. 3208).

H-Székesfehérvár, gen. prep. Fazekas, I., No. 3208, 3209.

még nem tartom megalapozottnak a *pumicana* faji státuszát. A vizsgálatok hiányossága az is, hogy a Sziciliából leírt *pumicana* típusokat még senki nem vizsgálta meg. Ebből következően Razowski véleményével értek egyet, s a *pumicana*-t egyenlőre nem tekintem a magyar fauna tagjának.

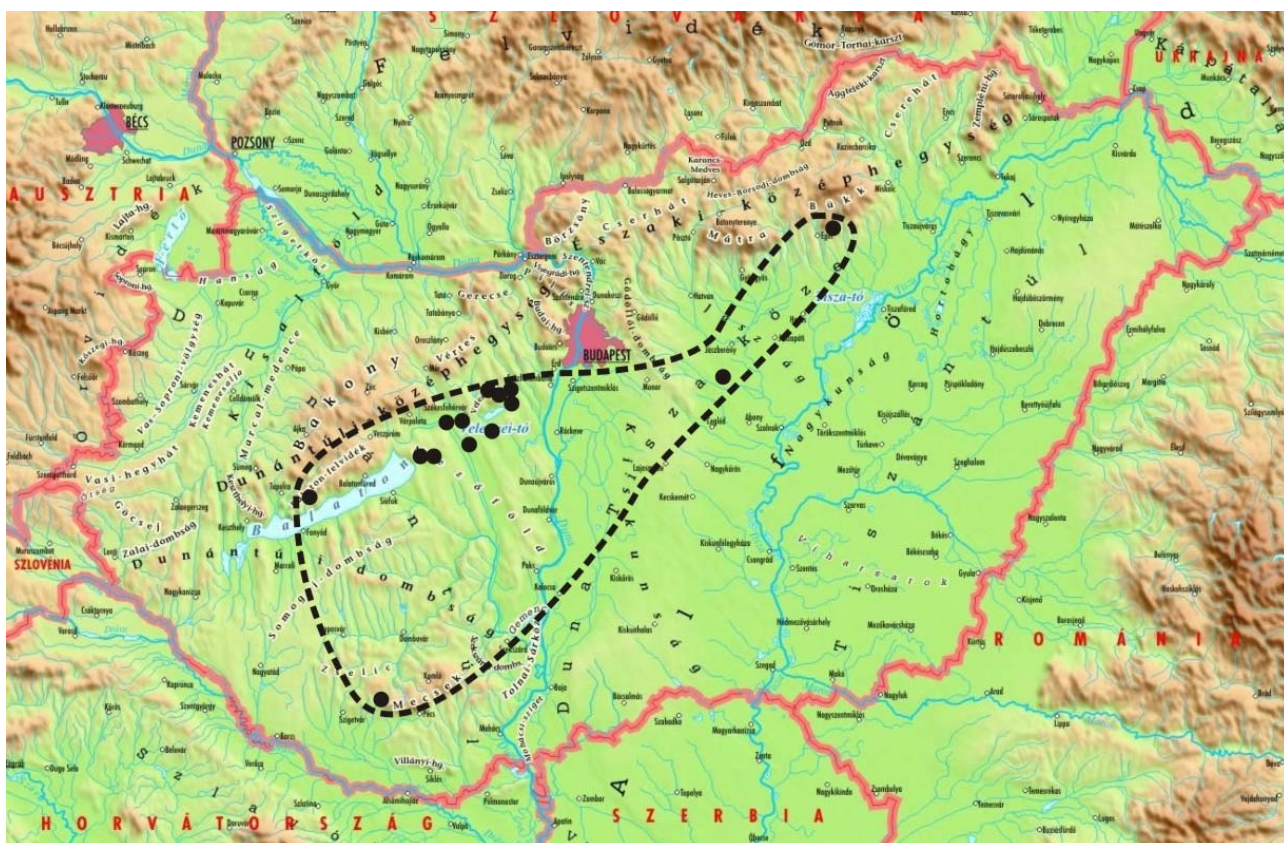
Cnephasia pasiuana (Hübner, [1796–99])

[*Tortrix*] *pasiuana* Hübner, [1796–99], Sammlung eur. Schmett., Tortrices, pl. 16, fig. 99. Locus typicus: "Europe". Syn.: *Olethreutes pascuana* Hübner, [1822]; *Cnephasia obsoletana* Stephens 1829; *Sciaphila pumicana* Zeller, 1847; *Sciaphila obscurana* Reuter, 1900; *Cnephasia crassifasciana* Joannis, 1920; *Cnephasia pyrophagana* Rebel, 1939; *Cnephasia linophagana* Rebel, 1939; *Cnephasia pumicana hagiosana* Razowski, 1959.

Diagnózis – Diagnosis: A szárnyak fesztávolsága: 14–20 mm. Az alapszín világos szürkés, barnás, a mintázat lehet redukált vagy élesen rajzolt. A szárnytő vonalak (postbasalis fascia) a costánál hátrázott, a középtéri szalagot (median fascia) a csúcstér felől apró fekete pikkelyek zárják le. A subterminális- és subapikális foltban szintén fekete pikkelyek jelennek meg.

A hím genitáliában az uncus nyújtott, az aedeagus enyhén hajlott, vastagsága változó, a valva apexe lehet kissé kihúzott, ventrálisan homorú. A sacculus nyúlvány pásztorbótszerűen meghajolhat.

A nőstény genitáliában a papilla analis erőteljes, a sterigma ettől szélesebb, az antrum fejlett, szklerotizált, signum csíkja bazálisan kiszélesedik, a fogak sűrűen állnak.

2. ábra. A *Cnephasia pasiuana* ismert magyarországi elterjedése
 Fig. 2. Known Hungarian distribution of the *Cnephasia pasiuana*

Biológia – Biology: Európában az imágók május végétől augusztus elejéig repülnek, június közepi rajzáscsúccsal. Magyarországról főleg júniusi adataink vannak. A mezőgazdasági területektől távol, füves, erdei tisztásokon is repül (Szeőke in litt.; Szentbékáló).

Az irodalmi adatok szerint tojásaikat *Agropyron*, *Brassica*-, *Humulus*-, *Linum*-, *Medicago*-, *Pisum*-félékre, pázsitfűvekre illetve a természetett árpára, búzára és zabra rakják le. A hernyók életciklusát, a gabonatóblákban okozott kártételét részletesen Szeőke (1995) tanulmányában olvashatjuk, ahol a szerző a *Choera*s és a *Celonus* genuszba tartozó gyilkosfűrkész parazitoidok kineveléséről is beszámolt.

Szeőke (1995 et in litt.) szerint számos megfigyelés alapján nem lágyszárúakra, hanem fás szárúakra helyezik tojásaikat a lepkék. A lárvák még abban az évben kikelnek, de nem fejlődnek tovább. A leggyakrabban megfigyelt telelő fájuk az akác. Tavasszal (a diapauza oldódását követően) aktívvá váló kis hernyókat a szél fújja szerteszét és azok egyszeri-

kúeken (gyakran kalászosokon) telepednek meg. Kezdetben a levéllemezben aknáznak, majd kirágják magukat és általuk összesodort leveleken hámozgatnak. Ezután berágják magukat az előbúvó kalász szárába, több nóduszt is keresztülrágva a kalászban fejezik be lárvális időszakukat. A bábózás fehér szövedékben a besodrott (és rágott) levélben, de még inkább a kalászban történik. Ekkorra már a növény száradni kezd, kifehéredik és növekedésben is lemarad. Eközben az egészséges növények még zöldek és túlnőnek a károsodottakon. A rajzás a lemaradt, kényszererétt kalászból júniusban történik leginkább.

Földrajzi elterjedés – Distribution: Európán kívül Egyiptomban, Líbiában, a Közel-Keleten, Kiszáziában és a transzkaukázusi vidékeken gyűjtötték. Európában a Balkán félszigettől egészen a Brit-szigetekig számos országban ismert (vö. Razowski 2002, Aarvik 2010).

Magyarországi elterjedés

Distribution in Hungary

Revideált magyarországi adatok: ♀, Síkfőkút, 2003.06.13. leg. Szeőke K.; 1♂, 4♀, Székesfehérvár, 1994.06.09; 1994.06.14; 1994.06.16; 1994.06.17., ex larva *Triticum aestivum*, leg. Szeőke K.; ♀, Velence, 1995.05.27., ex larva *Hordeum sativum*, leg. Szeőke K., in coll. Fejér Megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Növény- és Talajvédelmi Igazgatóság, Velence és Regiograf Intézet, Komló; gen. prep. et det. Fazekas I., No. 3207, 3208, 3209; gen. prep. Hreblay M., Nr. 001, 002, 003, det. Szeőke K. (= *Cnephasia pumicana* Zeller, 1847); Szentbékakála (Fekete-hegy) (Szeőke in litt.).

Irodalmi adatok: Annamajor, Füle, Kajászó, Kálóz, Lovasberény, Mátyásdomb, Pázmánd, Polgárdi, Seregélyes, Szabadbattyán, Székesfehérvár [= *Cnephasia pumicana*] (Szeőke 1995); Farnos (Buschmann 2005); Gyűrűfű (Szeőke 2009).

Megjegyzés – Notes: *A C. pasiuana* [?*pumicana*] taxont keresni kell a *Cnephasia asseclana* (Denis & Schiffermüller, 1775), *C. genitalana* Pierce & Metcalfe, 1922 név alá besorolt példányok között is, mivel azok habitus képe igen közellálló.

Köszönet – Acknowledgements

Megköszönöm Szeőke Kálmánnak (Velence), hogy a gyűjtött példányok vizsgálatát biztosította, s köszönettel tartozom John Langmaid (GB) és József Razowski (PL) kollégáimnak a taxonómiai kérdések konzultációjában.

Irodalom – References

- Aarvik, L. 2010: Faune Europaea: Tortricidae. In: Karsholt, O. & van Nieukerken, E. J. (eds.): Fauna Europaea: Lepidoptera, Moths. Fauna Europaea version 2.2. – www.faunaeur.org [visited 07.12.2010].
- Buschmann, F., 2005: Új microlepidoptera fajok a Mátra Múzeum gyűjteményében. – Folia Historico Naturalia Musei Matraensis 29: 173–175.
- Bradley, J. D., Tremewan, W. G. & Smith, A. 1973: British Tortricoid moths, Cochylidae and Tortricidae: Tortricinae. – The Ray Society, London, 251 pp., 47 pls.
- Kun, A. 2000: A sodrómolyok (Lepidoptera, Tortricidae) Cnephasiini tribuszába tartozó hazai fajok ismertetése és határozókulcsa. – Diplomamunka, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Zootaxonomiai és Szünzoológiai Tanszék, 75 pp. + 73 ábra, Ivarszerv preparátumnapló 1–141.
- Langmaid, J. R. & Agassiz, D. J. L. 2010: *Cnephasia pumicana* (Zeller, 1847) Lep.: Tortricidae) stat. rev. newly recognised as British. – Entomologist's Rec. Var. 22: 137–142.
- Pastoralis, G. 2010: A checklist of Microlepidoptera (Lepidoptera) occurred in the territory of Hungary (1.4). – e-Acta Naturalia Pannonica 1 (1): 89–170.
- Razowski, J. 1989: Miscellaneous notes on Tortricidae. – Nota lepidopterologica 11 (4): 285–289.
- Razowski, J. 2002: Tortricidae (Lepidoptera) of Europe, Volume 1, Tortricinae and Chlidanotinae. – Frantisek Slamka, Bratislava, 247 pp.
- Szeőke, K. 1995: Kalászosok új kártevője a gabona-sodrómoly (*Cnephasia pumicana* Zeller, Lepidoptera, Tortricidae). New pest of cereals in Hungary: the cereal tortricid (*Cnephasia pumicana* Zeller, Lepidoptera, Tortricidae). – Növényvédelem 31 (5): 205–210.
- Szeőke, K. 2009: A Gyűrűfű molylepkéin (Microlepidoptera) végzett biodiverzitás vizsgálat eredményei. – Natura Somogyiensis 13: 163–168.

Pastorális Gábor

Adatok néhány új, vagy ritka Magyarországon előforduló molylepkéről Data to knowledge of new and rare micro-moths in Hungary (Lepidoptera: Nepticulidae, Douglesiidae, Coleophoridae, Scythrididae)

Abstract – Data are reported on the geographical distribution of *Ectoedemia amani* Svensson, 1966, *Trifurcula beirnei* Puplesis, 1984, *Tinagma anchusellum* (Benander, 1936), *Coleophora succursella* Herrich-Schäffer, 1855, *Scythris emichi* (Anker, 1870) and *Scythris gozmanyi* Passerin d'Entrèves, 1986 in Hungary. The distribution maps, habitat and adults are illustrated.

Key words – Lepidoptera, Nepticulidae, Douglesiidae, Coleophoridae, Scythrididae, faunistic, distribution, biology, Hungary.

A szerző címe – Author's address

Pastorális Gábor, Košická 22/39, Komárno, Slovakia.
E-mail: pastoralisg@gmail.com

Bevezetés – Introduction

Sok külföldi lepkész szívesen jön gyűjteni Magyarországra kedvező földrajzi és klimatikus viszonyai és néhány helyen már szinte szubmediterrán jellegű lelőhelyei, és az ott található rovarfajai miatt. Sokan közülük publikálják is az itt begyűjtött fajokat. Feltételezhetően érdemes figyelemmel kísérni az elért eredményeiket, sok fontos adatot, információt szerezhettek lepkéfaunánkról.

Szlovák nyelvtudásomnak köszönhetően és lakhelyemet tekintve (bár szerintem a Duna nem határ, csak folyó) már évtizedekben számolható a szoros baráti és szakmai együttműködésem szlovák és cseh lepkészekkel, főleg „molyászokkal”. Ez nemcsak számos közös gyűjtésben, de folyamatos szakmai irodalom cserében is megnyilvánul. Az utóbbi időben számos a magyar faunára új fajt sikerült az ő adataik, példányaik és nem utolsósorban az egyes fajok meghatározásában nyújtott segítségük által feljegyeznünk. Kis ízelítő a közelmúlt „közös gyümölcsei” közül:

Ectoedemia amani Svensson, 1966 (Nepticulidae)

Idén, Hollandiában Nieuwerkerken és a cseh Laštůvka fivérek tollából megjelent egy cikk, mely többek között tartalmazza az *Ectoedemia amani* konkrét magyarországi előfordulását. Bizonyító adat: „Hungary: Győr both Gánt, 25.IX.1994, mines on *Ulmus*

laevis (Aleš Laštůvka)”. A faj magyarországi előfordulását elsőként Laštůvka-ék jelezték a Nepticulidae Mitteleuropas című kötetükben (Laštůvka & Laštůvka 1997), de konkrét adatok nélkül. Sem a korábbi hazai szakirodalomban, sem a közelmúltban megjelent molylistákban (Fazekas 2002, Szabóky et al. 2002, Pastorális 2007) nincs említve a faj, csak idén vált a magyar fauna tagjává (Pastorális 2010).

A faj egynemzedékes, VI–VIII. hónapokban repül. A hernyók tápnövénye a szil (*Ulmus*), adatokat a faj elterjedéséről a www.faunaeur.org weboldalon olvashatunk.

Trifurcula beirnei Puplesis, 1984 (Nepticulidae)

Egy másik Nepticulidae faj Magyarországi előfordulását is sikerült hiteles adatok, példányok segítségével bebizonyítani. A *Trifurcula beirnei* fajról ez idáig csak egyetlen publikált adatot ismertünk – az északnyugat-európai Nepticulidae család fajait ismertető cikkben (Johansson & al., 1990) a fajnál szerepel egy „Budapest” adat, további részletek nélkül. Ezeket sajnos nem sikerült kikutatnom. Viszont Jan Liška prágai lepkész gyűjteményében örömmel láttam, hogy van egy hím példánya „Mór-Csákberény, 11. IX. 2005.” cédulával. A másik bizonyító példány Buschmann Ferenc gyűjteményét ékesíti: Mátra hegység, Kékes tető, 2007. VII. 17., det. Tokár.

A faj egynemzedékes, VII–IX. hónapokban repül. A hernyók oligofágok, a rekettye-féléken (*Genista tinctoria*, *G. pilosa*, *G. germanica*) táplálkoznak (Laštůvka & Laštůvka 1997). Sajnos ennek a ténynek nem felel meg a faj magyar neve: zanótrágó törpemoly.

Adatokat a faj elterjedéséről a www.faunaeur.org weboldalon olvashatunk.

Sajnálatos módon Szócs József (1908–1987) halála óta Magyarországon senki nem foglalkozik érdemlegesen a Nepticulidae család fajainak elterjedésével, bionómiájával. Az utóbbi évtizedekben csupán A. Laštůvka (*Enteucha acetosae*, *Stigmella dorsiguttella*, *Ectoedemia amani*), Szabóky (*Trifurcula magna*) és jómagam (*Trifurcula josefklimeschi*) publikáltunk a magyar faunára új fajokat.

***Tinagma anchusellum* (Benander, 1936)
(Douglasiidae) – atracél-legyezősmoly**

Egy másik külföldön megjelent cikkben, R. Gaedike (2010) ad hírt a *Tinagma anchusellum* magyarországi előfordulásáról. B. S. Larsen-nek akadt a hálójába egy nőstény példány leányfalusi gyűjtései (1997. VII. 5-10.) során. A faj a környező országok közül már csak Szlovákiából nincs kimutatva. Az adat megjelenése után pár hónappal sikerült meghatározni Buschmann Ferenc gyűjteményében újabb két példányt: Jászberény, Újerdői homokterület 2005. VI. 8., 1♀, gen. prep. 11 071 et det. Z. Tokár; 2007. V. 21, fénycsapda, 1 ♂, gen. prep. 11086, et det. Z. Tokár.

1. ábra – Fig. 1. *Tinagma anchusellum* imágó—adult

***Coleophora succursella* Herrich-Schäffer, 1855
(Coleophoridae)**

A negyedik említésre méltó faj a *Coleophora succursella* Herrich-Schäffer, 1855. Első magyarországi példányát nemrég Szabóky Csaba publikálta (Szabóky, Tokár, Pastorális 2007) a soroksári botanikuskertről. Még 2008. V. 31-én Zdenko Tokár (Šaľa, SK), Ignác és Ivan Richter (Prievidza, SK) társaságában egy gyűjtést szerveztem Örkény közelébe. Fűhálózás közben az *Artemisia campestris* bokrain nagy számban találtunk *Coleophora* zsákokat. Néhány példány kinevelése és ivarszervi vizsgálata beigazolta, hogy a *Coleophora succursella* fajról van szó. Meglepőnek tartom, hogy ez idáig senki nem gyűjtötte és publikálta (de lehetséges, hogy nem tudta meghatározni) a fajt, mert Örkény környéke tudtommal gyakran válik a molyászok gyűjtési célpontjává. A faj elterjedt, lásd a www.faunaeur.org weboldalon.

2. ábra – Fig. 2. *Coleophora succursella* H.-S. imágó – adult; 15.VI.2008, Örkény, leg., det. et coll. Ivan Richter, fotó – photo: F. Slamka.

3. ábra – Fig. 3. A kikelt *Coleophora succursella* hernyójának zsákja, fotó F. Slamka
Case larva of *Coleophora succursella*, photo F. Slamka.

4. ábra – Fig. 4. A *Coleophora succursella* habitatja Örkénynél és Ivan Richter gyűjtés közben
Habitat of *Coleophora succursella* in Örkény

***Scythris emichi* (Anker, 1870) (Scythrididae)**

További fontos momentuma ennek a jól sikerült gyűjtésnek az volt, amikor Zdenko Tokár kicsit távolabbra elkószált tőlünk és mikor a fűhálózás után visszatért közénk, büszkén mutatott egy *Scythris* fajt, melyet nem ismert. Nagy örömmel láttam, hogy egy *Scythris emichi* példány

5. ábra. A *Scythris emichi* habitatja Örkényben
Fig. 5. Habitat of *Scythris emichi* in Örkény
 (photo: Z. Tokar)

van a fiolában. A megdöbbenésemet még tovább fokozta, amikor kijelentette, hogy van még további 4 példánya. Megjegyzem, hogy tudtommal ezt a nagyon ritka fajt évtizedek óta nem gyűjtötték Magyarországon. A *S. emichi* mindeddig csak Lettországból és Magyarországról ismert. Schult szerint a hernyó tápnövénye a *Gypsophila fastigiata* (Bengtsson 1997). Szabóky Csaba nagyon megörült egy példánynak, melyet Tokár-tól kapott egy nála tett látogatásakor. Én is kaptam egy példányt, az bekerült a MTM állatárába, mert ott még nem volt bizonyító példány.

Scythris gozmanyi Passerin d'Entrèves, 1986 (Scythrididae)

Zdenko Tokár kutatásaihoz kapcsolódik a következő értékes információ is. Legutóbbi személyes látogatásomkor elmondta, hogy „meggenezett” néhány régebben fogott lepkét, és talált közöttük egy hím *Scythris gozmanyi* példányt. A fajt ez ideig csak Magyarországon, Lengyelországban és az Uraltól délre találták. A meleg, mészköves helyeket kedveli. Ezt bizonyítja az is, hogy a példányt Csákberénynél a Bucka-hegyen gyűjtötte 2004. VI. 19-én. A faj méretét tekintve kicsi, csak 8-9 mm, egyszínű sötét, barnás-fekete. Tápnövényére vonatkozó információkat nem találtam.

Köszönet – Acknowledgements

Ez úton fejezem ki köszönetemet Buschmann Ferencnek, Ivan Richter-nek és Zdenko Tokár-nak az egyes fajokat illető adataik átadásáért, František

Slamka-nak köszönöm a két fénykép elkészítését és végül, de nem utolsó sorban, köszönöm Fazekas Imrének a cikk lektorálását, néhány szakmai megjegyzését és hozzáértő szerkesztői munkáját.

Irodalom – References

- Bengtsson, B. Å. 1997: Scythrididae. [in:] Huemer, P., Karsholt, O. & Lyneborg, L.: Microlepidoptera of Europe Vol. 2, 301pp.
- Fazekas, I. 2002: Systematisches und synonymisches Verzeichnis der Microlepidoptera Ungarns (Lepidoptera: Microlepidoptera). – Folia Historico Naturalia Musei Matraensis 26: 289–327.
- Gaedike, R. 2010: New an poorly known Palaearctic Microlepidoptera (Tineidae, Acrolepiidae, Douglasiidae, Epermeniidae). – Nota lepidopterologica 33 (1): 9–24.
- Laštůvka, A. & Laštůvka, Z. 1997: Nepticulidae Mitteleuropas. Ein illustrierter Begleiter (Lepidoptera). – Konvoj Verlag, Brno, 230 pp.
- Nieuwerkerken, E. J. van, Laštůvka, A. & Laštůvka, Z. 2010: Western Palaearctic *Ectoedemia* (*Zimmermannia*) Hering and *Ectoedemia* Busck s. str. (Lepidoptera, Nepticulidae): five new species and new data on distribution, hostplants and recognition. – ZooKeys 32: 1–82.
- Pastorális, G. 2007: Magyarország területén előforduló molylepkefajok jegyzéke (Lepidoptera: Microlepidoptera). [Checklist of the microlepidopteran fauna in Hungary]. – Natura Somogyiensis 10: 219–301.
- Pastorális, G., 2010: Magyarország területén előforduló molylepkefajok jegyzéke (1.4). [A checklist of Microlepidoptera (Lepidoptera) occurred in the territory of Hungary (1.4)]. – e-Acta Naturalia Pannonica 1 (1): 5–87.
- Szabóky, Cs., Kun, A. & Buschmann, F. 2002: Checklist of the Fauna of Hungary, Volume 2, Microlepidoptera. – Hungarian Natural History Museum Budapest, 184 pp.
- Szabóky, Cs., Tokár, Z. & Pastorális, G. 2007: New data to the Microlepidoptera fauna of Hungary, part X. (Lepidoptera: Gracillariidae, Nepticulidae, Elachistidae, Coleophoridae, Gelechiidae, Tortricidae). – Folia Entomologica Hungarica 68: 137–142.

Folyóiratszeme – Review of periodicals

A Magyarországon is ismert *Argyresthia abdominalis* Zeller, 1839-hez (Yponomeutidae) nagyon közel álló fajt írt le Peter Huemer (A-Innsbruck), az olaszországi Udine melletti Monte Canin dolomit karszt-ról. Bár az elülső szárnyak rajzolata alig mutat eltérést, a szerző a genitáliák morfológiában különbségeket mutatott be. Az új európai faj leírása a következő tanulmányban olvasható.

Huemer, P. 2010: *Argyresthia friulii* sp. n. a new species from the Julian Pre-Alps, Northern Italy (Lepidoptera, Yponomeutidae). – Gortania, Botanica, Zoologia 31: 137–142.

Fazekas Imre

Könyvszeme – Book reviews

SZABÓKY CSABA – CSÓKA GYÖRGY: Sodrómolymok. Tortricids. – Erdészeti Tudományos Intézet, Sárvár, évszám nélkül, 191 pp. 12,8 x 21,5 cm)

Mivel a Magyarország Állatvilága – Fauna Hungariae sorozatban ez idáig még nem jelent meg a Tortricidae kötet, csak üdvözölni tudjuk a szerzőpáros úttörő jellegű vállalkozását magyar és angol nyelven. A szerzők szerint „...egy kis fényképes útikönyv, mely segít eligazodni a sodrómolymok csodaországába tett utazás során”. A keményfedelű, zsebkönyvméretű kötet valóban kiváló képes áttekintést nyújt a magyar fauna gyakoribb fajairól. A fényképek jól sikerültek, a páros oldalon elhelyezett szöveg és a páratlan oldalon azonnal látható imágó- és hernyófotók az átgondolt szerkesztői gyakorlatot dicsérik. Sajnos néhány képtáblán egyes fajok fordított nézetben láthatók, ami némileg zavaró lehet. Ezen a technikai szerkesztő könnyen segíthetett volna. Gondban van az olvasó, ha az impresszumban kutakodik. Gondban, mert még utalást sem talál a könyv kiadásának évszámára. Most még tudjuk, hogy 2010-ben adták ki, de mi lesz 20-50 év

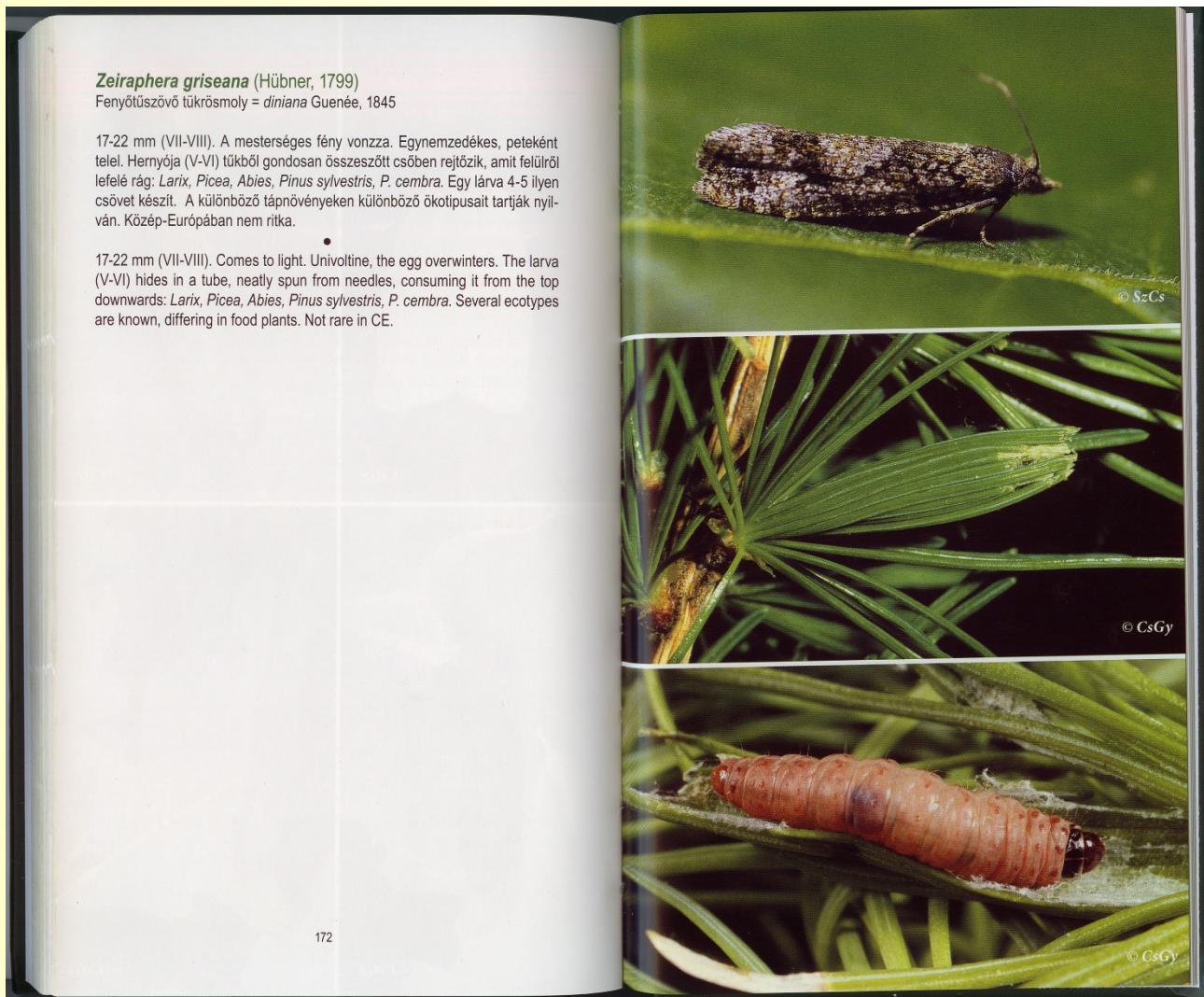
múlva? Egy gyakorlott nyomdának, szerkesztőnek ezt illetet volna észrevenni.

Míg a könyv képanyagával nagyon elégedettek lehetünk, addig a fajok leírásánál erős hiányérzetünk támad. Nem tudjuk, hogy a szerzők mit értenek azon, hogy „18-24 mm”. Talán a kifeszített szárnyak fesztávolságát? Ilyen sodrómolymal a természetben járó azonban nem találkozok, legfeljebb a gyűjteményekben. Alig, vagy semmit sem tudunk meg arról, hogy milyen fajok magyarországi elterjedése, ugyanakkor leginkább ezt olvashatjuk „... Közép-Európában mindenütt közönséges...” vagy „...Közép-Európában gyakori...”. Az európai szakirodalomban járatos kutató hamar rájön arra, hogy nem másról van szó, mint József Razowski „Die Tortriciden (Lepidoptera, Tortricidae) Mitteleuropas” c. könyvének interpretálásáról, amivel nem is lenne semmilyen különösebb baj, ha szerzők, mint irodalmi forrást feltüntetnék. A lengyel J. Razowski a palearktikus sodrómolymkutató megkerülhetetlen szaktekintélye, akinek ezekben az években sorozatban jelennek meg az átfogó európai és palearktikus könyvei. Még nem találkoztam olyan angol, holland, német, dán stb. Tortricidae kiadvánnyal, ahol ne szerepelt volna legalább egy-két tucat Razowski hivatkozás.

Igen érdekes a szerzők rendszertani megközelítése is (vö. 13. oldal), amikor „...hivatalos magyar molylepke fajlistáról...” írnak, s egy 2002-ben kiadott publikációt citálnak. Nos, azóta már több revideált, átdolgozott, aktualizált magyar molylepke-lista is kiadásra került, más szerzőtől és kiadótól, de a szerző került a rossz hangzású „hivatalos” jelzőt, mert ilyen egyszerűen nem létezik, s nem is volt soha.

Reméljük, hogy a szerzők a második, javított kiadásban pótolni fogják a hiányosságokat, s a sokszor háromnegyed részben üres szöveges oldalakon (lásd 60, 62, 136 stb.) bővebb ismertekkel örvendeztetik meg az olvasót.

Fazekas Imre

Részlet a Szabóky–Csóka-féle sodrómolykötetből

A publikációk idézése – This publications should be cited as

Pastoralis, G. 2010: Adatok néhány új, vagy ritka Magyarországon előforduló molylepkekről [Data to knowledge of new and rare micro-moths in Hungary](Lepidoptera: Nepticulidae, Douglasiidae, Coleophoridae, Scythrididae). – *microlepidoptera.hu* 2: 10–12. (<http://www.microlepidoptera.hu>)

microlepidoptera.hu 2: 1-14.
2010.12.20.